

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

**СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ
НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ:
ІСТОРІЯ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Матеріали
VII Всеукраїнської науково-практичної конференції

(Суми, 21 квітня 2020 року)

Суми
2020

НАГОРНА А. О.
студенка ННІ права СумДУ
(*наук. керівник: к.ю.н., доц. В. М. Завгородня*)

Мері Волстонкрафт та зародження витоків філософії фемінізму

Цінність історії, крім іншого, полягає в тому, що вона демонструє нам надзвичайно велику кількість зразків видатних постатей і видатних життів, прикладів того, як одна людина, часом, змінює хід речей, думок та цінностей цілих поколінь. На жаль, часто значущість геніїв сучасники оцінюють тільки після їх смерті. До числа постатей зі світовим масштабом впливу можна віднести й малознайому широкому українському загалу Мері Волстонкрафт (Mary Wollstonecraft, 1759-1797 рр.). Ця англійська письменниця і видатна жінка епохи Французької революції стала лідеркою європейського руху за права жінок, пристрасною поборницею освітньої та соціальної рівності статей. Її називали «геніальною і нездоланною духом часу», «жертвою гріхів і забобонів людства» [1], а в анонімних статтях (мало в кого вистачало відваги підтримати Волстонкрафт відкрито) про неї писали як про жінку «неабиякого таланту і видатних знань» [2].

Мері Волстонкрафт народилася в Спайталфілдзі, одному з районів лондонського Іст-Енду, де, на відміну від багатого Вест-Енду, жила переважно біднота. Вона була другою з семи дітей у родині. Дитинство великою мірою зумовило погляди письменниці, питання про справедливе і належне, які вона ставила собі впродовж всього свого життя. Її батько, як свідчать біографи, з одного боку, був доволі жорстоким, зловживав алкоголем і допускав фізичне насилля щодо членів своєї родини, з іншого, – через чергу бізнесових невдач постійно перевозив

сім'ю з місця на місце та розтринькав доволі пристойні статки родини, позбавивши Мері навіть того спадку, який вона мала б отримати, досягши повноліття, за материнською лінією [3, с. 721-722]. З огляду на опубліковані праці, можна зробити висновок, що Мері Волстонкрафт добре знала Біблію та твори найвідоміших античних філософів. Останнє пояснюється, частково, її особистим знайомством з Томасом Тейлором, знаменитим своїми перекладами Платона. Вона також зверталася до різноманітних англійських джерел, таких, як твори Шекспіра або Мільтона. Однак, навіть будучи освіченою інтелектуалкою, жінка з простої сім'ї мала досить обмежені перспективи: одруження та утримання чоловіком, або ж робота на кшталт супутниці багатой дами, вчительки чи гувернантки.

Однак у 1784 році, зіткнувшись із загальною відсутністю професійних можливостей для жінок, Волстонкрафт вирішила взяти справу у власні руки та створити свою школу разом з жінками, що теж прагнули розвитку і самореалізації – Елізою та Фанні Блад. Згодом до компанії засновниць приєдналася сестра Мері – Еверін. З тим, щоб мати перспективу та бути більш затребуваними, компаньйонки вирішили заснувати заклад у віддаленому передмісті Лондону, Нью-Інгтон Грін.

Школа не стала фінансово успішною, частково, через її суто жіноче керівництво, що складно сприймалося в тогочасному суспільстві, а також через те, що Фанні Блад покинула заклад, аби прийняти пропозицію одруження, та вирушила за чоловіком до Лісабону. Невдовзі вона завагітніла, і, вочевидь, шкодуючи за своїм рішенням та відчуючи нестерпну самотність, написала Мері Волстонкрафт, благаючи її прийти до неї та підтримати при народженні дитини. Мері поїхала до Португалії, де зустріла свою подругу вже в передчасних пологах. Фанні загинула на руках у Мері, а немовля вижило. Згодом цей епізод з життя знайшов відображення в роботах Волстонкрафт.

Повернувшись до Англії, Мері Волстонкрафт змушена була закрити школу. У той час вона написала книгу «Думки про освіту дочок» [4], яка була опублікована в 1787 році відомим ліберальним видавцем того часу Джозефом Джонсоном. Проте, позбавлена будь-яких засобів для існування, в 1786 році Волстонкрафт вступила на роботу до віконта Кінгсборо, отримавши місце гувернантки двох дівчат. На цій посаді Мері Волстонкрафт протрималася рік, відчуваючи зневагу та приниження до позиції гувернантки, що розглядалася як різновид домашньої обслуги. Згодом, цей досвід теж знайшов свій відбиток у працях письменниці.

Завершивши кар'єру виховательки, Мері Волстонкрафт вирішила заробляти собі на життя, перекладаючи з французької та інших мов. Цікаво, що свій творчий шлях жінка починає, сховавшись під псевдонімом Містер Крессувік – учитель ораторського мистецтва (Mr Cresswick, teacher of Elocution) [2].

Будучи сучасницею Великої французької революції, дослухаючись до розмов про рівні права, Мері чітко розуміє, що революція не мала на меті допомогти жінкам. У той час вона почала планувати свою найвідомішу роботу – есе «На захист прав жінки» (англ. «A Vindication of the Rights of Woman» [5]). Вона писала його більше трьох місяців і робота була закінчена 3 січня 1792 року. Частково це була реакція на низку праць відомих діячів того часу, зокрема, на твердження Шарля Моріса де Талейран-Перигора, який стверджував, що жінки повинні отримувати тільки домашню освіту (власне, йому і присвячено звернення, що передує праці); роздуми Едмунда Берка про Французьку революцію як рух, що неминуче зазнає краху, оскільки суспільству потрібні традиційні структури, такі як успадковані посади, майно тощо.

В есе «На захист прав жінки», яке розглядається зараз як класика феміністичної історії та теорії, Мері Волстонкрафт наполягає, передусім, на праві жінки на освіту [5]. Вона

порівнює становище жінки з положенням домашніх тварин, «нижчих за розумом», залежних від волі власника, говорить, що жінки мають підпорядковане становище в усіх сферах суспільного життя. Причини такого гніту засновниця філософії фемінізму знаходила в системі жіночого навчання та виховання. На думку письменниці, якісна освіта є головним інструментом змін у ставленні до жінок.

Авторка вважала, що твердження про неповноцінність жіночого розуму формується під впливом бажання чоловіків зміцнювати домінуючі позиції в суспільстві. Волстонкрафт справедливо наголошує, що права та обов'язки перебувають у єдності, вони «нерозлучні», адже кожне право тягне за собою обов'язок. Вона також вказує, що ніхто не повинен очікувати виконання обов'язків від жінок, природні права яких не дотримуються [5, с. 12]. Жінка, як людина, повинна мати ті ж права, які гарантуються чоловікові. Волстонкрафт визнає, що відмова в освіті жінкам рівнозначна відмові від їхніх природних громадянських прав людини [5, с. 58].

Уявна «природна слабкість жінки», її ірраціональність та обмеженість інтересів є наслідком відсутності свободи вибору, неадекватної соціалізації, підпорядкованості чоловікам і прогалин в освіті. Письменниця вважала, що освічена жінка здатна зміцнювати сімейно-шлюбні відносини, надаючи їм більш раціонального характеру та ефективніше виконувати основну функцію – забезпечувати освіту майбутніх поколінь.

Навряд чи хтось із сучасних феміністок погодиться з твердженням про те, що саме сімейна сфера є основою для соціального життя жінки, однак на той час публікація була революційним просуванням прав жінок і викликала значні суперечки. Лише у другій половині XIX ст., після смерті Волстонкрафт деякі принципи її есе знайшли відображення в європейських та північноамериканських політичних і правозахисних рухах. Зверталися до праць письменниці й

феміністки XX століття. Однак, наразі, і в XXI столітті, на нашу думку, ідеї М. Волстонкрафт ще потребують належного дослідження, аналізу та оцінки.

1. Tomaselli S. Mary Wollstonecraft. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. URL: <https://plato.stanford.edu/entries/wollstonecraft>.

2. Потницева Т. Итоги одного короткого путешествия Мери Уолстонкрафт. *Біблія і культура*. 2008. № 10. С 45-53.

3. Todd J.M. The Biographies of Mary Wollstonecraft. *Signs*. 1976. Vol. 1. № 3. Pp. 721-734. URL: <https://www.journals.uchicago.edu/doi/abs/10.1086/493252>.

4. Wollstonecraft M. *Thoughts on the Education of Daughters: With Reflections on Female Conduct, in the More Important Duties of Life*. London 1796. URL: <https://play.google.com/books/reader?id=hVIJAAAAQAAJ&hl=ru&pg=GBS.PA3>.

5. Wollstonecraft M. *A Vindication of the Rights of Woman*. 1792. URL: <http://pinkmonkey.com/dl/library1/vindicat.pdf>.